

ФАКУЛТЕТ ЗА ДИПЛОМАТИЈУ
И БЕЗБЕДНОСТ

ДИПЛОМАТИЈА И БЕЗБЕДНОСТ

ISSN 2620-0333 • UDK 341.7/.8 • Година IV, vol. 4 • Број 2/2021.

Београд, 2021.

ДИПЛОМАТИЈА И БЕЗБЕДНОСТ

DIPLOMACY AND SECURITY

Издавач:

ФАКУЛТЕТ ЗА ДИПЛОМАТИЈУ И БЕЗБЕДНОСТ
ИНСТИТУТ ЗА СТРАТЕШКЕ СТУДИЈЕ
Милорада Екмечића 2, Београд, Телефон: +381 11 262 0186
Е-пошта: office@fdb.edu.rs, institut@fdb.edu.rs
www.diplomatija.com

За издавача:

Проф. др Михајло Манић

ISSN 2620-0333 • UDK 341.7/.8 • Број 2/2021. • Година IV • vol. 4

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Андреја Савић

Редакција:

Проф. др Бранко Крга
Проф. др Михајло Манић
Проф. др Душан Пророковић

Проф. др Иван Балта
Проф. др Леонас Толваишис
Дипл. инж. Александар Алексић

Секретар:

Бранко Велов МА

Издавачки савет:

Проф. др Ненад Ђорђевић, председник
Проф. др Дарко Танасковић
Проф. др Синиша Боровић

Проф. др Драган Колев
Проф. др Радојица Лазић
Доц. др Данијела Бјеља

Чланови савета из иностранства:

Проф. др Диа Надер де Ел Андари, Венецуела
Проф. др Беатрис Бисио, Бразил
Проф. др Владимир Азаров, Русија
Проф. др Јоргос Кристидис, Грчка

Проф. др Леонас Толваишис, Литванија
Проф. др Стево Иветић, Босна и Херцеговина
Проф. др Миленко Радоман, Црна Гора

Припрема за штампу:

Бранко Велов МА

Корице:

Дипл. инж. Александар Алексић

Лектура и превод апстрактa:

Наташа Канкараш

Штампа:

Интерпринт плус, Београд

Тираж:

200 примерака

ЧАСОПИС ИЗЛАЗИ ДВА ПУТА ГОДИШЊЕ

Оцене и мишљења изнесена у чланцима часописа *Дипломатија и безбедност* су ставови аутора и не изражавају мишљење нити уредништва, нити установа у којима су аутори запослени. Објављене радове није дозвољено прештампавати, ни у целини, ни у деловима, уколико не постоји изричита сагласност издавача.

САДРЖАЈ

<i>Уводник</i>	5
<i>Марко Вигњевић</i> „АНАКОНДА” У КВАДРИЛАТЕРАЛНОМ БЕЗБЕДНОСНОМ ДИЈАЛОГУ	7
<i>Милица Бошковић</i> ЖЕНЕ У КРИМИНАЛУ	27
<i>Горан Поповић и Душан М. Јанковић</i> КОРУПЦИЈА У ЗДРАВСТВЕНОМ СИСТЕМУ СРБИЈЕ	39
<i>Радојица Лазић</i> ДЕМОНСТРАЦИЈЕ У ПРИШТИНИ 1981. ГОДИНЕ И КОНТРАРЕВОЛУЦИЈА НА КОСОВУ	61
<i>Јелена Ђ. Лопичић Јанчић</i> УЛОГА ЛЕКАРА У ЗБРИЊАВАЊУ РАЊЕНИКА, БОЛЕСНИКА И ЦИВИЛНОГ СТАНОВНИШТВА ТОКОМ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА У ЈУГОСЛАВИЈИ С ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА ДЕЛАТНОСТ ДОКТОРА ЕРВИНА ГИНЗБЕРГА	81
<i>Кристиан Јерић</i> ЖАНДАРМЕРИЈА У УГАРСКОЈ ДО ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА: ТЕРИТОРИЈАЛНА ОРГАНИЗАЦИЈА, ЛИЧНИ САСТАВ И ОФИЦИРСКИ КОР	95
<i>Милорад Ђоковић</i> ТОЛСТОЈ, АНАРХИЗАМ И ПАСИВНА РЕЗИСТЕНЦИЈА	115

CONTENTS

<i>Introductory word</i>	5
<i>Marko Vignjević</i> “ANACONDA” IN QUADRILATERAL SECURITY DIALOGUE	7
<i>Milica Bošković</i> WOMEN IN CRIME	27
<i>Goran Popović and Dušan M. Janković</i> CORRUPTION IN THE HEALTHCARE SYSTEM OF SERBIA	39
<i>Radujica Lazić</i> PROTESTS IN PRISTINA IN 1981 AND COUNTERREVOLUTION IN KOSOVO	61
<i>Jelena Đ. Lopičić Jančić</i> THE ROLE OF DOCTORS IN THE CARE OF THE WOUNDED, SICK AND CIVILIAN POPULATION DURING THE SECOND WORLD WAR IN YUGOSLAVIA WITH SPECIAL REFERENCE TO THE ACTIVITIES OF DOCTOR ERVIN GINZBERG	81
<i>Kristian Jerić</i> GENDARMERIE IN HUNGARY UNTIL THE FIRST WORLD WAR: TERRITORIAL ORGANIZATION, ENLISTED RANKS AND OFFICER CORPS	95
<i>Milorad Djoković</i> TOLSTOY, ANARCHISM AND PASSIVE RESISTANCE	115

Кристиан Јерић

Филозофски факултет, Универзитет у Београду

ЖАНДАРМЕРИЈА У УГАРСКОЈ ДО ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА: ТЕРИТОРИЈАЛНА ОРГАНИЗАЦИЈА, ЛИЧНИ САСТАВ И ОФИЦИРСКИ КОР

Сажетак

Жандармерија је у Аустријској царевини основана 1850. године. Територијално устројство жандармеријских пукова је 1854, 1858. и 1866. измењено у складу с војно-административним реорганизацијама Аустријске царевине. Аустријске безбедносне структуре су после Аустро-угарске нагодбе у Угарској укинуте, али је жандармерија у Ердељу, као и у Хрватској и Славонији одржана. У периоду од 1867. до 1876. задржана је надлежност бечког Ратног министарства над жандармеријом, а касније је ердељска и хрватско-славонска жандармерије подређена угарском Министарству домобранства у персоналним, дисциплинским и судским предметима, док је од 1867. о службеној употреби одлучивало угарско Министарство унутрашњих дела. Услед повратка на ранији децентрализован систем полицијске организације, угрожена је јавна безбедност у Угарској. Упркос противљењу појединих мађарских опозиционих политичких кругова, на основу споразума угарске владе Калмана Тисе и двора, устројена је у периоду од 1881. до 1886. жандармерија на тлу читаве Угарске. Број жандармеријских округа, заједно с хрватско-славонским пуком, износио је до 1907. седам, а затим девет. Увећавање округа пратило је и повећавање личног састава и официрског кора. Већина жандармеријског људства је у току Великог рата мобилисана у аустроугарске оружане снаге, док су 1919. мађарски бољшевици и званично распустили угарску жандармерију.

У раду је на основу савремене научне литературе и оновремених публикација (шематизама, спискова активних официра, итд.) представљена територијална организација и људски ресурси жандармерије у Угарској. Обухваћена је историја аустријске жандармерије у Угарској од 1850. до 1876, као и повесница угарске жандармерије од 1881. до 1914. године.

Кључне речи: жандармерија, Угарска, Аустријска царевина, официрски кор, људски ресурси, територијална организација.

УВОД

Краљевска угарска жандармерија (*Magyar királyi csendőrség*)¹ основана је 1881. на основу II и III законског члана Угарског сабора од исте године. Међутим, жандармерија, помоћни род војске за одржавање јавног реда и мира, устројена је 1850. у читавој Аустријској царевини. После Аустро-угарске нагодбе из 1867. она је распуштена у ужој Угарској, док је у Хрватској и Славонији, као и у Ердељу задржана. Под притиском угарске владе, Фрањо Јосиф је 1876. подредио хрватско-славонску и ердељску жандармерију релевантним угарским цивилним и војним властима. Организација из 1881/82. задржана је, уз одређене измене, до слома Аустроугарске 1918, али је жандармерија фактички престала постојати после избијања Великог рата услед мобилизације њеног личног састава и дела официра у аустроугарске оружане снаге. Циљ овог рада је да на основу савремене научне литературе и оновремених публикација (шематизама, спискова активних официра, итд.) представи територијалну организацију и људске ресурсе жандармерије у Угарској. Обухваћена је повесница аустријске жандармерије у Угарској од 1850. до 1876, као и историја угарске жандармерије од 1881. до 1914. године.²

АУСТРИЈСКА ЖАНДАРМЕРИЈА ДО 1876. ГОДИНЕ

У Француској је 1791. у циљу очувања јавног реда и мира основана жандармерија (*Gendarmerie*). За разлику од ранијих полицијских органа, нова установа устројена је на основу војних начела, те су њени одреди коришћени и као помоћне војне јединице. Жандармеријски пукови су организовани не само у Француској, већ и у областима под француском, посредном и непосредном, влашћу.³ После слома Наполеонове власти, Ломбардија, некадашња француска Краљевина Италија, припала је Аустријској царевини. Бечки двор је задржао ломбардски жан-

1 Званични збирни назив за жандармерију у Угарској и у Хрватској и Славонији гласио је: Жандармерија Земаља угарске круне (*A magyar szent korona országaihoz tartozó csendőrség*), док је жандармерија у Угарској названа Краљевском угарском жандармеријом (*Magyar királyi csendőrség*), а у Хрватској и Славонији Краљевском угарском хрватско-славонском жандармеријом (*Magyar királyi horvát-szlavon csendőrség*). Аутор се из конвенције определио за употребу термина угарска жандармерија подразумевајући посматрану установу и у Угарској, као и у Хрватској и Славонији.

2 *A m. kir. csendőrség története. Különlenyomat a Csendőrségi lapok 1933. évi 4. számából*, Stádium sajtóvállalat részvénytársaság, Budapest, 1933, стр. 4.

3 Жарко Браковић и Томислав Радовић, *Жандармерија у Србији. (кроз законе и друге прописе)*, Обележја, Београд, 2011, стр. 3-4.

дармеријски пук; међутим, слична установа није устројена у осталим деловима Монархије услед недостатка једнообразне администрације и једнообразног правосуђа. Победа над револуционарним покретима 1848/49. омогућила је централизацију Аустријске царевине. У хронолошком погледу први жандармеријски пук, изван Ломбардије, организован је у августу 1849. у Пешти, а затим је премештен у Кошице. Владарско решење о оснивању жандармерије у Аустријској царевини потписано је 18. јануара 1850. године. Аустријска жандармерија постала је саставни део Царско-краљевске војске, док је за главног инспектора нове установе постављен генерал-мајор Јохан Кемпен фон Фихтенштам (*Johann Kempen von Fichtenstamm*), који је од 1852. обављао и дужност директора полиције. Пук⁴ је представљао највишу организациону јединицу аустријске жандармерије. Укупно их је у периоду неоапсолутизма на територијалној основи аустријских Војних команди основано петнаест, а било их је укупно шеснаест, јер је задржан ломбардијски пук. Сваки је одговарао за јавни ред и мир у одређеној провинцији, односно делу земље (у Угарској). Начелно су бројали око хиљаду лица.⁵

Табела 1. Аустријска жандармерије 1850. године.

Редни број	Област надлежности	Седиште	Година оснивања
1	Горња и Доња Аустрија, Салцбург	Беч	1850
2	Чешка	Праг	1850
3	Моравска, Шлезија	Брно	1850
4	Галиција, Буковина, Краков	Лавов	1850
5	Горња Угарска	Пешта, од 1850. Кошице	1849
6	Западна Угарска	Ђур, од 1850. Пешта	1850
7	Источна Угарска	Велики Варадин	1850
8	Ердељ	Сибињ	1850
9	Војводство Србија	Темишвар	1850
10	Хрватска, Славонија	Загреб	1850
11	Аустријско приморје	Љубљана	1850
12	Штајерска, Каринтија	Грац	1850
13	Тирол и Форалберг	Инзбрук	1850
14	Ломбардија	Милано	1815
15	Венеција	Падова	1850
16	Далмација	Задар	1850

Извор: Suba János, A magyar királyi csendőrség diszlokációja, нав. дело, стр. 328.

4 Од 1858. пукови су коначно везани за одређено подручје, пуковску област, касније округ. У раду се термини пук и округ користе као синоними.

5 Suba János, „A magyar királyi csendőrség diszlokációja“, *Pécsi határőr tudományos közlemények*, Magyar Hadtudományi Társaság, Pécs, Том XI (2010), стр. 327-328.

У аустријским наследним покрајинама била су распоређена четири пука. Први, с редним бројем 1, имао је 8 жандармеријских одреда⁶ са укупно 24 вода, док је 13. пук располагао са 32 вода сврстаних у 10 одреда. У Земљама чешке круне деловали су: 2. пук, бројао је 7 одреда са 21 водом, и 3. пук, који је имао 18 водова разврстаних у 8 одреда. У пет војно-административна округа Угарске устројена су 1849/50. три пука, док је 1854. њихов број повећан на пет, те је сваки одговарао за по један војно-административни округ. Пук број 5 деловао је у кошичком⁷ округу, 6. у пештанско-будимском, 7. у великоварадинском, а 18. у шопронском и 19. у пожунском округу. У Ердељу је распоређена 8. регимента, 9. у Војводству Србији и Тамишком Банату, те 10. у Хрватској и Славонији. За аустријско приморје с Крањском одговарао је 11. пук, док је раније успостављени ломбардијски добио редни број 14. Приликом реорганизације 1854. повећан је број пукова и у Галицији и Буковини са три на четири, те је у Аустријско царевини постојало укупно деветнаест жандармеријских пукова. Улогу жандармерије у Војној граници имали су царско-краљевски сержани, орган упоредив са савременом војном полицијом. Крупне промене у устројству уследиле су 1860, 1866. и 1868. године. Док је 1857. лични састав жандармерије износио 18.995 особа у деветнаест пукова, 1860. било их је 7.923 распоређених у десет регименти. Пук број 1 деловао је у наследним покрајинама, 2. пук у чешким земљама, 3. у аустријској Италији, 4. у Галицији и Буковини, 5, 6, 7, и 8. у Угарској, 9. у Ердељу и у некадашњем Војводству Србији⁸, а 10. је покривао Крањску, Истру, Хрватску, Славонију, као и Далмацију. Бечки двор је у току Аустријско-пруског рата, рескриптом од 28. јуна 1866, одлучио да се број жандармеријских регименти увећа за пет.⁹

6 У оновременом српскохрватском језику коришћен је израз крило, од немачке речи *Flügel*, док је савремени српски израз одред.

7 Кошице (*Kassa*) у данашњој Словачкој.

8 Војводство Србија и Тамишки Банат је укинут царским рескриптом од 27. децембра 1860. године. Василије Ђ. Крестић, *Срби у Угарској 1790–1918*, Матица српска, Нови Сад, 2013, стр. 262.

9 Suba János, „A magyar királyi csendőrség diszlokációja“, нав. дело, стр. 330-333.

Табела 2. Аустријска жандармерија 1866. године

Редни број	Област надлежности	Седиште
1	Доња и Горња Аустрија, Салцбург	Беч
2	Чешка	Праг
3	Венеција, Тирол, Форалберг	Венеција
4	Моравска, Шлезеја	Брно
5	Горња Угарска	Кошице
6	Источна Угарска	Велики Варадин
7	Горња Угарска	Пожун
8	Централна Угарска	Пешта
9	Доња Угарска	Темишвар
10	Ердељ	Коложвар
11	Источна Галиција, Буковина	Лавов
12	Западна Галиција	Краков
13	Штајерска, Каринтија, Крањска, Приморје	Љубљана
14	Хрватска и Славонија	Загреб
15	Далмација	Задар

Извор: Suba János, A magyar királyi csendőrség diszlokációja, нав. дело, стр. 335.

Нови пукови су 1866. успостављени у Моравској, Галицији, као и у Земљама угарске круне, одвојена је посебна регимента за Ердељ, а исто је учињено и за Хрватску и Славонију. Стога се надлежност 9. округа простирала на јужну Угарску, на области укинутог Војводства Србије, а 10. на Ердељ. У Хрватској и Славонији деловао је 14. пук. После пораза Аустријске царевине од пруско-италијанске коалиције, услед губитка Венеције, команда 3. пука премештена је у Инзбрук. Крупне политичке промене после Аустро-угарске нагодбе из 1867. оставиле су трага и у територијалној организацији жандармерије. На основу договора између угарске владе и бечког двора распуштени су у мају 1867. пукови у ужој Угарској (5,6,7,8. и 9. регимента), док су задржани у Ердељу (10. пук, 6 одреда са 18 водова), као и у Хрватској са Славонијом (14. пук са осјечким и загребачким одредом). У служби је у Ердељу остало 15 официра и 792 жандара, а у Хрватској и Славонији 11 официра са 483 жандара. Уочи расформирања је 5. пук располагао с 8 водова организованих у 3 одреда, исту јачину имао је и 6. пук, 7. се састојао од 3 одреда са 6 водова, 8. је имао 12 водова подељених у 5 одреда, док су команди 9. пука били подређени одреди у Араду, Темишвару, Макоу, као и у Сомбору, а команда водова се налазила у Араду, Темишвару, Бутину, Макоу, Сегедину, Суботици, Сомбору, као и у Новом Саду.¹⁰

¹⁰ Suba János, „A magyar királyi csendőrség diszlokációja“, нав. дело, стр. 333-338.

Упоредо са изменама територијалне организације, прецизирана су и правила службе, као и улога жандармерије. Пошто је 1860. напуштена апсолутистичка управа и уведен ограничени парламентаризам, посматрана установа је у финансијским и службеним питањима подређена Министарству унутрашњих дела, док су дисциплинске и судске предмете решавале надлежне војне команде. Њена главна улога односила се на очување јавног реда и мира у руралним областима, јер су градови располагали са засебним полицијским органима. За жандаре су прихватани аустријски држављани мушког пола, неожењени, односно удовци без деце, старосне доби од 21. до 40. године, здравствено способни, минималне висине од 165,5 центиметара, уколико су познавали немачки језик и језик становништва области, односно покрајине у којој је требало да служе, као и основне рачунске радње. Официри и подофицири су додељивани из војске према потребама службе. Штабни официри су на основу препоруке војног министра постављани указом владара, а остали официри и подофицири указом главног инспектора жандармерије. Жандармеријским пуковима командовали су пуковници или потпуковници, који су били задужени и за везу с војним, односно цивилним властима. Официрски кор пукова су, поред команданта, чинила два заменика команданта са завршеном командно-штабном обуком, као и трупни официри у чиновима капетана I и II класе, поручника и потпоручника.¹¹

Табела 3. Официрски кор аустријске жандармерије 1850, 1855, 1860, 1866, 1867. године

	1850	1855	1860	1866	1867
Главни инспектор	1	1	1	1	1
Главни командант	/	1	/	/	/
Додељен генералштабни официр	/	1	/	/	/
Бригадни генерал	/	/	/	1	/
Пуковник	/	11	8	8	7
Потпуковник	11	10	5	4	4
Мајор	26	34	20	11	7
Капетан на фор. мест. мајора	/	8	/	/	/
Капетан I класе	20	63	47	36	45
Капетан II класе	13	56	39	19	28
Поручник	22	174	103	70	56
Потпоручник	21	145	132	87	53
Укупно	114	504	355	237	201

Извор: Suba János, A magyar királyi csendőrség diszlokációja, Нав. дело, стр. 330, 332, 334, 336.

¹¹ Исто, стр. 329.

Највише официра, њих 555, служило је 1858. у жандармерији; истовремено је лични састав износио приближно деветнаест хиљада лица. Од наредне године константно је смањиван официрски кор услед редукације људства. Дужност главног инспектора у периоду неоапсолутизма¹² обављао је генерал-мајор Јохан Кемпен фон Фихтенштам, у току (државно-правног) провизоријума¹³ генерал-мајор Карл фон Штајнингер (*Karl von Steininger*), а од 1866. генерал-мајор Адолф фон Шенбергер (*Adolph von Schönberger*). Пошто је заокружено устројство жандармерије, установљено је 1853. формацијско место главног команданта, које је укинута 1858, када су жандармеријски пукови коначно везани за одређене области Царевине, те је напуштена идеја да се жандармеријске јединице користе у својству помоћних војних формација. Наведену дужност обављао је генерал-мајор Јозеф Герстнер фон Герстенкорн (*Joseph Gerstner von Gerstenkorn*). Истовремено, до 1858. године, главном инспектору је придодат саветник (*ad latus*), као и још један генералштабни официр, обојица у чину бригадног генерала.¹⁴ После Аустро-угарске нагодбе, услед распуштања жандармеријских пукова у ужој Угарској, официрски кор аустријске жандармерије је смањен с 201 лица на 118, односно за 59 посто.¹⁵

Жандармерија у Аустријској царевини основана је у периоду неоапсолутизма 1850. године. Територијално устројство жандармеријских пукова, касније пуковских области, односно округа, прошло је 1854, 1858. и 1866. кроз знатне промене. Прво је број пукова увећан са 16 на 19, док је 1858. смањен на 10, а 1866. повећан на 15. Оснивање, односно распуштање пукова пратила је и одговарајућа промена броја људства у жандармеријској служби.

УГАРСКА ЖАНДАРМЕРИЈА ОД 1876. ДО 1914. ГОДИНЕ

На основу договора угарске владе и бечког двора, аустријски (царско-краљевски) безбедносни органи предали су у мају 1867. своје надлежности угарским полицијским властима. Јавни ред и мир у жупанијама обезбеђивали су срески редарствени повереници, а у слободним и краљевским градовима полицијске капетаније. Стога није постојао централизован полицијски апарат. Број среских полицијских повере-

12 Период у историји Хабзбуршке монархије од слома револуционарних покрета 1849. до смене Александера фон Баха, министра унутрашњих дела Аустријске царевине, 1859. године. Петер Рокаи, Золтан Ђере, Тибор Пал, Александар Касаш, *Историја Мађара*, Клио, Београд, 2002, стр. 454–459.

13 Државно-правни провизоријум трајао је од објаве Октобарске дипломе 20. октобра 1860. до поравнања између бечког двора и мађарске политичке елите 1867. године. Петер Рокаи и остали, нав. дело, стр. 462–465.

14 *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes*, Aus der kaiserl. königl. Hof- und Staats-Druckerei, Wien, märz-april 1858, стр. 569; Исто, december 1859, стр. 363; Исто, april 1866, стр. 508.

15 Suba János, „A magyar királyi csendőrség diszlokációja“, нав. дело, стр. 338.

ника и њима подређеног особља (пандура), као и градских полицајаца, одређивале су муниципије самостално, руководећи се углавном финансијским, а не безбедносним разлозима. Иако је нарушена јавна безбедност подстакла полемике о евентуалној централизацији полиције, постојао је јак отпор мађарских политичких кругова услед мржње мађарског становништва према аустријским безбедносним органима из периода неоапсолутизма.¹⁶ Њихово је неповерење угарска влада отклонила постепеним проширењем својих права над хрватско-славонском и ердељском жандармеријом. После Нагодбе службена употреба и финансијска питања загребачког и коложварског пука прешла су у надлежност угарског министарства унутрашњих дела, док је за дисциплинска и судска питања задржана надлежност Ратног министарства у Бечу. После успешних преговора између угарске владе, бечког двора и аустријске владе, задатке Ратног министарства је 1. маја 1876. преузело Краљевско угарско домобранско министарство, што је одмах резултирало и уочљивим променама, јер је за командни језик уместо немачког у ердељском пуку одређен мађарски, а у хрватско-славонском пуку (српско)хрватски језик. Такође су официри начелно прекомандовани из Царске и краљевске, заједничке аустро-угарске војске у угарско домобранство.¹⁷ Иако је коштувачка опозиција¹⁸ и даље критиковала владину идеју о изградњи централизоване безбедносне структуре, Угарски сабор је у јануару 1881. усвојио закон О допуни личног састава жандармерије, као и закон О устројству јавне безбедности. Први је одредио услове под којима се ново људство примало у угарску жандармерију, док је други прописао њено устројство. Ступили су на снагу 15. фебруара после владарске санкције.¹⁹ У складу с ранијом праксом, за израду одговарајућих уредби задужени су министар унутрашњих дела и министар домобранства. Правила службене употребе жандармерије одређивао је Полицијски, од 1907. V/b, одсек Министарства унутрашњих дела, док су војни, угарски домобрански органи решавали дисциплинска и судска питања. Персонална питања везана за пријем, односно останак у служби решавао је Четврти, од 1907. Шеснаести, одсек Министарства домобранства. Надлежности угарске жандармерије нису поново одређене, јер се начелно радило о проширењу већ постојеће установе, те је угарска жандармерија слично свом претходнику обезбеђивала јавни ред и мир, пре свега у руралним области. Правила службе остала су иста, док

16 Szikinger István, „Rendvédelmi jog a dualizmus korszakában”, *Rendvédelmi Történeti Füzetek*, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, број 26 (2012), стр. 142-143.

17 *A m. kir. csendőrség története. Különlenyomat a Csendőrségi lapok 1933. évi 4. számából*, Stádium sajtóvállalat részvénytársaság, Budapest, 1933, стр. 7-8.

18 Странка независности односно Независњачка странка је и у дуалистичком периоду за свог идеолога сматрала мађарског емигранта Лајоша Кошута, иако званично нису заговарали независност Угарске, већ персоналну унију између Аустрије и Угарске. Петер Рокаи и остали, *нав. дело*, стр. 472-481.

19 1881. évi II. törvénycikk. A csendőrségi legénység állományának kiegészítéséről, *Magyar törvénytár-Millenniumi emlékkiadás. 1881. évi törvénycikkék*, Franklin Társulat, Budapest, 1896, стр. 2-3; 1881. évi III. törvénycikk. A közbiztonsági szolgálat szervezéséről, *Исмо*, 3-8.

су униформе прилагођене угарској држави још 1876. године.²⁰

Табела 4. Територијална структура угарске жандармерије 1887. године.

Округ	Одред	Вод
I	1. Сибињ	1. Сибињ (Румунија) ²¹
		2. Дева (Рум.)
	2. Брашов	1. Брашов (Рум.)
		2. Чиксереда (Рум.)
	3. Марошвашархељ	1. Марошвашархељ (Рум.)
		2. Нађењед (Рум.)
	4. Коложвар	1. Коложвар (Рум.)
		2. Бистрица (Рум.)
II	1. Сегедин	1. Сегедин (Мађарска)
	2. Сомбор	1. Сомбор (Србија)
		2. Нови Сад (Срб.)
	3. Велика Кикинда	1. Велика Кикинда (Срб.)
		2. Велики Бечкерек (Срб.)
		3. Панчево (Срб.)
	4. Темишвар	1. Темишвар (Рум.)
		2. Вршац (Срб.)
	5. Лугош	1. Лугош (Рум.)
		2. Карансебеш (Рум.)
3. Оршава (Рум.)		
III	1. Будимпешта	1. Будимпешта (Мађ.)
		2. Кечкемет (Мађ.)
		3. Калоча (Мађ.)
	2. Арад	1. Арад (Рум.)
		2. Бекешђула (Мађ.)
	3. Велики Варадин	1. Велики Варадин (Рум.)
		2. Белењеш (Рум.)
		3. Зилах (Рум.)
	4. Дебрецин	1. Дебрецин (Мађ.)
		2. Солнок (Мађ.)

20 *A m. kir. csendőrség története*, стр. 8; „A m. kir. csendőrség rendszeresített állománya 1907. évi november hó 1-vel”, *Zsebkönyv a Magyar Királyi Csendőrség számára*, Franklin Társulat Nyomdája, Budapest, 1908, 22. годиште (1908), стр. 176.

21 У загради је наведена припадност савременим државама. У табели су задржани архаични српски називи. Савремени називи су, уколико се разликују од некадашњих: Сибињ=Сибиу, Чиксереда = Мијеркуреја Чук, Марошвашархељ = Таргу Муреш, Нађењед=Ајуд, Коложар = Клуж-Напока, Велики Варадин = Орадеа, Мармарошсигет = Сигету Мармарицијеј, Јегра=Егер, Пожун = Братислава, Шахи = Ипољшаг, Острогон=Естергом, Стони Београд = Секешфехервар, Ђур=Ђер.

IV	1. Кошице	1. Кошице (Словачка)	
		2. Прешов (Слов.)	
		3. Љевоча (Слов.)	
	2. Ужгород	1. Ужгород (Украјина)	
		2. Ново Место (Слов.)	
		3. Берегово (Укр.)	
	3. Мармарошсигет	1. Мармарошсигет (Рум.)	
		2. Виноградов (Укр.)	
		3. Нађкарољ (Рум.)	
	4. Мишколц	1. Мишколц (Мађ.)	
		2. Јегра (Мађ.)	
		3. Њиређхаза (Мађ.)	
V	1. Пожун	1. Пожун (Слов.)	
		2. Њитра (Слов.)	
		3. Мијава (Слов.)	
	2. Тренчин	1. Тренчин (Слов.)	
		2. Липтовски Микулаш (Слов.)	
	3. Балашађармат	1. Балашађармат (Мађ.)	
		2. Римавска Собега (Слов.)	
		3. Банска Бистрица (Слов.)	
	4. Острогон	1. Острогон (Мађ.)	
		2. Шахи (Мађ.)	
	VI	1. Стони Београд	1. Стони Београд (Мађ.)
			2. Веспрем (Мађ.)
3. Сегсард (Мађ.)			
2. Шопрон		1. Шопрон (Мађ.)	
		2. Ђур (Мађ.)	
3. Печуј		1. Печуј (Мађ.)	
		2. Капошвар (Мађ.)	
		3. Марцали (Мађ.)	
4. Сомбатхелъ		1. Сомбатхелъ (Мађ.)	
		2. Керменд (Мађ.)	
		3. Залаегерсег (Мађ.)	
		4. Велика Кањижа (Мађ.)	

Хрватско-славонски Загреб	1. Загреб	1. Загреб (Хрватска)
		2. Бјеловар (Хрв.)
		3. Вараждин (Хрв.)
	2. Осијек	1. Осијек (Хрв.)
		2. Вуковар (Хрв.)
		3. Сремска Митровица (Срб.)
	3. Петриња	1. Петриња (Хрв.)
		2. Пожега (Хрв.)
		3. Карловац (Хрв.)
	4. Огулин	1. Огулин (Хрв.)
		2. Оточац (Хрв.)
		3. Госпић (Хрв.)

Извор: „Magyar királyi csendőrkerületi parancsnokságok”, *Zsebkönyv a Magyar Királyi Csendőrség számára*, 1. годиште (1887), стр. 79-101. Табелу сачинио Кристиан Јерић.

Организација Краљевске угарске жандармерије одвијала се постепено од 1881. до 1886. године. Поред постојећих пукова, ердељског и хрватско-славонског, прво је 1882. устројен сегедински округ, затим наредне године кошички и будимпештански, а 1884. пожунски и столнобеоградски. Новоосноване области обухватале су приближно исти број становника, између два милиона сто хиљада и два милиона четиристо хиљада, стога су и потребне полицијске снаге биле уједначене. У сеоским станицама службовало је од пет до осам жандара с једним старешином, водови су обухватили десетак насеља, док су до три вода чинила одред. Штабови одреда и водова налазили су се у градовима услед потребе за телеграфском, касније телефонском комуникацијом.²² Територијална подела Угарске на жандармеријске округе преузета је од аустријске жандармерије из педесетих година, те се надлежност коложварског округа простирала на Ердељ, сегединског на јужну Угарску, будимпештанског и столнобеоградског на централне области Угарске, кошичког на део Горње Угарске, као и на Подкарпатље, преостали део Горње Угарске спадао је под ингеренцију пожунског пука, док је загребачки округ одговарао за јавну безбедност руралних крајева Хрватске и Славоније. Пошто су 1881. преостали делови некадашње Војне границе присаједињени Хрватској и Славонији, загребачки округ је 1882. увећан за два одреда, петрињски и огулински, док је осјечком одреду придодат вод са седиштем у Сремској Митровици.²³

Угарски жандармеријски окрузи су 1. новембра 1886. располагали са укупно

²² Pék Edina Csilla, „A dualizmuskori Magyar Királyi Csendőrség személyi állományának képzése”, *Rendvédelem-történeti Hírlevél*, број 37–38 (2012), Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, стр. 224.

²³ *A m. kir. csendőrség története*, стр. 9–10.

15 штабних официра, 116 трупних официра, 175 подофицира, 1 076 старешином, као и са 5 008 жандара. Упркос скромним материјалним приходима жандара, њихов број је увећан до 1. новембра 1899. за 2 101, те је износио 7 109. Служило је на исти датум 1 347 старешина, 390 подофицира, 17 официра-рачуновођа, 186 трупних официра и 21 штабни официр.²⁴ Услови за пријем у службу остали су исти као у ранијем периоду, али су, због промене у начину регрутовања војске, у угарску жандармерију узимана искључиво лица која су одслужила војни рок. Они су у случају мобилизације и даље остали војни обвезници, док је предвиђена попуна жандармеријских јединица из људства старијих годишта. Пробни период је за подофицире примљене из војске у жандармерију износио три месеца, за војнике и старешине шест месеци, а за сва остала лица годину дана. Ипак је услед захтева министра-председника Калмана Тисе (*Tisza Kálmán*) учињен изузетак приликом оснивања угарске жандармерије, те је до 3. децембра 1 883. примљено 20 некадашњих жупанијских полицијски повереника у чину потпоручника, 1 у чину поручника, као и 1 у чину капетана. У току пробног периода кандидати су службовали при штабовима одреда, где су за њих организовани течајеви из различитих предмета везаних за улогу жандармерије. На основу уредбе Министарства домобранства од 13. децембра 1904. жандармеријски курсеви трајали су од четири до шест месеци, а пробни период годину дана. У личном саставу жандармеријских јединица најзаступљенији били су Мађари и помађарена лица из руралних крајева Угарске.²⁵ Једино је у хрватско-славонском жандармеријском округу већина примљена у службу из месног српског и хрватског становништва.²⁶ Окрузима су командовали пуковници, односно потпуковници. Њима су придодата два штабна официра у чину мајора, један заменик и један саветник, те два трупна официра у чину поручника, односно потпоручника, један у својству помоћног официра, а други је обављао обуку људства. На челу одреда налазили су се капетани прве или друге класе, док су водовима заповедали поручници, односно потпоручници. Команданта вода мењао је подофицир (старији наредник, касније штабни наредник), док су људством сеоских станица командовали подофицири (наредници) или старешине (разводници и десетари). У зависности од теренске конфигурације и површине надлежности сеоских станица, жандари су служили као пешаци или као коњаници.²⁷

Темељна територијална реорганизација спроведена је у раздобљу од 1907. до 1909. године. Угарска влада се у договору с бечким двором определила за јачање

24 „A m. kir csendőrség rendszeresített állománya 1899. évi november hó 1-vel, нав. дело, 14. годиште (1900), Budapest, 1900, стр. 118–119

25 Pék Edina Csilla, нав. дело, стр. 226–229.

26 „Magyar királyi horvát-szlavon csendőrparancsnokság”, нав. дело, 1. годиште (1887), стр. 98–101; Исто, 10. год. (1897), стр. 97–99; Исто, 21. год. (1907), стр. 136–138; Исто, 28. год. (1914), стр. 161–164.

27 Pék Edina Csilla, нав. дело, стр. 223–225.

полицијског апарата из два разлога. Показала је мађарској јавности способност да се избори за проширење угарских аутономних војно-полицијских снага, а с друге стране обезбедила је снажнији репресивни апарат против националних покрета српског, словачког, румунског и русинског становништва Угарске. Из I (коложварског) округа издвојене су области надлежности сибињског и брашовског одреда, те је формиран нови, VII, округ са седиштем у Брашову. Располагао је са пет одреда, чији су штабови смештени у Брашову, Сибињу, Деви, Чиксереди и у Сегешвару. Затим су из III (будимпештанског) округа издвојена подручја на левој обали Тисе од којих је устројен VIII округ са седиштем у Дебрецину. Обухватао је три постојећа (Дебрецин, Арад, Велики Варадин) и три новоуспостављена одреда (Њиређхаза, Бејуш, Кареј). Истовремено је будимпештански округ проширен на области између Дунава и Тисе, стога је Бачка после реорганизација спадала у надлежност будимпештанског, а не сегединског пука. Наведеном територијалном организацијом преовлађујуће румунске области у Ердељу потпале су под надлежност брашовског округа, док су подручја с мешовитим националним саставом остављена у коложварском пуку. Надаље, оснивањем дебрецинског округа појачан је полицијски апарат угарске државе у крајевима с већинским немађарским (румунским, словачким и русинским) становништвом. Исто је урађено и са поделом српских области између будимпештанског и сегединског пука, те је српско грађанство, заједно с осталим становништвом Бачке потпало под будимпештански округ, док је Банат остављен у сегединском. Наведено територијално устројство до слома Аустроугарске није мењано, али су постојећи окрузи плански појачавани.²⁸

Табела 5. Територијална структура угарске жандармерије 1. априла 1914. године.

Округ	Одред	Округ	Одред
I Коложвар	1. Коложвар	II Сегедин	1. Сентеш
	2. Сегешвар		2. Велики Бечкерек
	3. Деж		3. Панчево
	4. Ењед		4. Темишвар
	5. Зилај		5. Лугош
	6. Турда		6. Оршава
7. Карансебеш			

²⁸ A m. kir. csendőrség története, стр. 12.

III Будимпешта	1. Будимпешта	IV Кошице	1. Кошице
	2. Кечкемет		2. Прешов
	3. Солнок		3. Мармарошсигет
	4. Сомбор		4. Бергсас
	5. Нови Сад		5. Ужгород
	6. Мишколц		6. Шаторалауџељ
	7. Јегра		7. Љевоча
V Пожун	1. Пожун	VI Стони Београд	1. Стони Београд
	2. Тренчин		2. Шопрон
	3. Балашађармат		3. Печуј
	4. Острогон		4. Сомбатхељи
	5. Њитра		5. Капошвар
	6. Банска Бистрица		6. Залаегерсег
	7. Шахи		7. Ђур
VII Брашов	1. Брашов	VIII Дебрецин	1. Дебрецин
	2. Сибињ		2. Њиређхаза
	3. Дева		3. Велики Варадин
	4. Секлербург		4. Бејуш
	5. Свети Ђорђе		5. Арад
	6. Петрошани		
	7. Секељвашархељ		6. Кареј
	8. Бистрица		
Хрватско-славонски Загреб	1. Загреб		
	2. Осијек		
	3. Петриња		
	4. Огулин		
	5. Митровица		

Извор: „A m. kir. és m. kir. horvát-szlavon csendőrség elhelyezése”, A m. kir. honvédség hadrendje békében, Magyar királyi állami nyomda, Budapest, 1914, стр. 25–27.

Угарска жандармерија је 1. априла 1914. обухватала 9 округа подељених на укупно 57 одреда, који су располагали са 149 водова збирно. Проширени су окрузи у немађарским срединама, пре свега, у пограничним областима према Румунији и Србији. Брашовски округ је проширен са 5 на 8 одреда, док је загребачки располагао са 5 одреда уместо ранијих 4. Према Србији распоређено је у Срему митровачки

одред, водови у Сремској Митровици и Земуну, а у Банату панчевачки одред с водовима у штабном месту и Белој Цркви, као и оршавски одред с водовима у Оршави и у Новој Молдави. У току Балканских ратова систематизоване су посебне пограничне станице на аустроугарско-српској граници. Према Румунији распоређени су првих пет одреда брашовског округа, док су се преостала два налазила у унутрашњости Ердеља.²⁹

Услед систематског увећавања људства угарске жандармерије, њихов број је 1. новембра 1913. износио 10 040 жандара, 1 875 старешина, 964 подофицира, 2 подофицира-ветеринара, 3 подофицира-рачуновође, 26 официра-рачуновођа, 254 трупних официра, 35 штабних официра, као и 2 генерала. У четрнаест година протеклих од 1899. до 1913. број жандара без чина увећан је за 70,81 посто, старешина је било за 51,41 посто више, подофицира, не рачунајући ветеринаре и рачуновође, за 40,45 посто више, трупних официра за 73,23 посто више, док се број штабних официра увећао за 56,76 посто.³⁰

Табела 6. Официрски кор угарске жандармерије 1886, 1896, 1906. и 1913. године.

	1886	1896	1906	1913
главни инспектор	1	1	1	1
заменик главног инспектора	/	/	1	1
пуковник	4	7	10	13
потпуковник	4	7	8	11
мајор	7	7	8	11
капетан прве класе	20	26	40	90
капетан	29	15	18	
поручник	42	62	77	83
потпоручник	45	66	71	81
укупно	132	205	234	289

Извор: „A m. kir. csendőrség rendszeresített állománya 1886. évi november hó 1-vel”, Zsebkönyv a Magyar Királyi Csendőrség számára, 1. годиште, 1887, стр. 136–137; Исто, 11. годиште (1897), стр. 112–113, Исто, 22. годиште (1907), стр. 158; Исто, 28. годиште (1914), стр. 183–184. Табелу саставио Кристиан Јерић.

За главног инспектора је 1886. постављен бригадни генерал Ференц племенити Терек од Муре и Керештарче (*Murai és köröstarcsai Török Ferencz*), ранији заповедник ердељске жандармерије. Пензионисан је 1898. у чину генерал-пуковника, а на његово место постављен је бригадни генерал Шандор Јабланци (*Jablánczy Sándor*). Јабланци је умировљен 1903, те је дужност главног инспектора преузео пу-

29 „A m. kir. és m. kir. horvát-szlavon csendőrség elhelyezése”, стр. 25–27.

30 „A magyar királyi csendőrség rendszeresített állománya 1913. évi november 1-ével”, Zsebkönyv a Magyar Királyi Csendőrség számára, 28. годиште (1914), стр. 183–184.

ковник, од 1906. бригадни генерал, Шандор Панајот (*Panajott Sándor*). Слично својим претходницима, и он је последње године активне службе провео на челу угарске жандармерије. Њега је наследио 1909. пуковник, од 1910. бригадни генерал, Карло Циглер (*Ziegler Karl*). Уочи и за време Великог рата смењено је неколико лица на посматраној дужности. Бригадни генерал Пал племенити Костка од Поступица (*Postupiczi Kosztka Pál*) се од 1911. до 1912. налазио на челу угарске жандармерије. Њега је од 1912. до 1916. заменио бригадни генерал Габор племенити Нађ од Толчве (*Tolcsvai Nagy Gábor*), док је последњи генерални инспектор угарске жандармерије био од 1916. до 1918. бригадни генерал Оскар Фери (*Fery Oszkár*). Положај заменика главног инспектора уведен је 1906, а први пут попуњен наредне године. Већином су до слома Аустроугарске управо заменици постављани за главног инспектора после пензионисања, односно премештаја својих претпостављених. Изузетак су од 1907. до 1909. пуковник Карољ Селестеи (*Szelesztey Károly*), од 1912. до 1915. бригадни генерал Алберт племенити Ласло од Бешењеа (*Besenyei László Albert*), као и од 1916. до 1918. бригадни генерал Ференц племенити Чато од Чиксентимреа (*Csikszentimrei Csató Ferencz*).³¹ Официрски кор угарске жандармерије прошириван је константно у складу с увећањем броја људства. Официри су углавном додељивани из угарског домобранство, иако је 1902. у Будимпешти основана академија за школовање жандармеријских официра. Обуку будућих подофицира обављала је од 1909. жандармеријска школа у Великом Варадину. Официри су, поред заповедничких функција, обављали и дужности у релевантним министарствима, а држали су и предавања на жандармеријским курсевима. По један официр у чину пуковника додељиван је жандармеријском одсеку Министарства домобранства и жандармеријском пододсеку Министарства унутрашњих послова.³²

После избијања Великог рата, људство жандармерије, око десет хиљада лица, мобилисано је у аустроугарске оружане снаге у којима су углавном обављали дужности војних полицајаца.³³ Њихова места су преузеле особе старијих годишта неспособне за линијску службу. Услед ратних околности дошло је до озбиљног на-

31 „A magyar királyi és a m. kir. horvát-szlavon csendőrség cím és névtára”, *Zsebkönyv a Magyar Királyi Csendőrség számára*, 11. год. (1897), стр. 35; Исто, 17. год. (1903), стр. 35; Исто, 23. годиште. (1909), стр. 35; Исто, 26. год. (1912), стр. 37; Исто, 29. год.(1915), стр. 37; Исто, 32. год. (1918), стр. 37.

32 Pék Edina Csilla, нав. дело, 229-230.

33 Иако није тема овог рада, потребно је напоменути да су аустроугарске оружане снаге починила бројне злочине над домаћим и страним цивилним становништвом. Посебно се истичу злочини почињени у Босни, Херцеговини, Подрињу, Срему, Мачви и Западном Поморављу над српским народом. Дејан Микавица, Горан Васин, Ненад Нинковић., Пречански Срби у Великом рату 1914-1918, Прометеј, Нови Сад, 2018, стр. 215-243, 287-301; Миле Станић, „Терор и злочини Аустроугарске над Србима у Босни и Херцеговини 1914-1918”, *Гласник Удружења архивских радника Републике Српске*, Удружење Архивских радника Републике Српске, Бањалука, број 3 (2018), 195-215; Андреј Митровић, *Србија у Првом светском рату*, Службени гласник, Београд, 2018, стр. 294-307, 480-482.

рушавања јавне безбедности, те су се постојеће жандармеријске снаге показала недовољним, али због великих губитака аустроугарских оружаних снага није повећан број људства. Доласком мађарских бољшевика на власт, угарска жандармерија је 26. марта 1919. званично распуштена. Њену улогу преузела је Црвена стража.³⁴

ЗАКЉУЧАК

Жандармерија у Аустријској царевини, па и у Угарској, основана је у периоду неоапсолутизма 1850. године. Територијално устројство жандармеријских пукова, касније пуковских области, односно округа, прошло је 1854, 1858. и 1866. кроз знатне промене. Прво је број пукова увећан са 16 на 19, док је 1858. смањен на 10, а 1866. повећан на 15. Промене су учињене на основу промена у војно-административној организацији Аустријске царевине. После Аустро-угарске нагодбе укинута су аустријске безбедносне структуре у Угарској, али је жандармерија задржана у Ердељу, као и у Хрватској и Славонији. У периоду од 1867. до 1876. задржана је надлежност бечког Ратног министарства, а касније је ердељска и хрватско-славонска жандармерије подређена угарском Министарству домобранства у персоналним, дисциплинским и судским предметима, док је од 1867. о службеној употреби одлучивало угарско Министарство унутрашњих дела. Услед повратка на ранији децентрализован систем полицијске организације, угрожена је јавна безбедност у Угарској. Упркос противљењу појединих мађарских опозиционих политичких кругова, на основу споразума угарске владе Калмана Тисе и хабзбуршког двора, устројена је у периоду од 1881. до 1886. жандармерија на тлу читаве Угарске. Број жандармеријских округа, заједно с хрватско-славонским пуком, износио је до 1907. седам, а затим девет. Увећавање округа пратило је и повећавање личног састава и официрског кора. Служило је 1886. свега 15 штабних официра, 116 трупних официра, 175 подофицира, 1 076 старешина, као и 5 008 жандара, а 1913. године 2 генерала, 35 штабних официра, 254 трупних официра, 26 официра-рачуновођа, 3 подофицира-рачуновође, 2 подофицира-ветеринара, 964 подофицира, 1.875 старешина и 10 040 жандара. Официри су, с малобројним изузецима, додељивани из угарског домобранства, док су подофицири, старешине и жандари без чина упослени из мађарског становништва руралних крајева Угарске. Обука нових официра и подофицира, мимо војних школа, била је уочи Првог светског рата тек у зачетку. Већина жандармеријског људства је у току Великог рата мобилисана у аустроугарске оружане снаге, док су 1919. мађарски бољшевици и званично распустили угарску жандармерију.

34 Preszly Lóránd, *A Magyar Királyi Csendőrség Története 1881-1918*, Honvédelmi Sajtóvállalat, Budapest, 1920, стр. 100-105; Parádi József, „A magyar királyi csendőrség szervezete“, *Rendvédelmi Történeti Füzetek*, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, број 24 (2011), стр. 82.

ЛИТЕРАТУРА

Браковић Жарко, *Жандармерија у Србији: кроз законе и друге прописа*, Обележја, Београд, 2011.

Крстић Ђ. Василије, *Срби у Угарској 1790–1918*, Матица српска, Нови Сад, 2013.

Микавица Дејан, Васин Горан, Нинковић Ненад, *Пречански Срби у Великом рату 1914–1918*, Прометеј, Нови Сад, 2018.

Митровић Андреј, *Србија у Првом светском рату*, Службени гласник, Београд, 2018.

Рокаи Петер, Ђере Золтан, Пал Тибор, Касаш Александар, *Историја Мађара*, Клио, Београд, 2002.

Станић Миле, „Терор и злочини Аустроугарске над Србима у Босни и Херцеговини 1914–1918”, *Гласник Удружења архивских радника Републике Српске*, Удружење Архивских радника Републике Српске, Бањалука, број 10 (2018), 195–216.

A m. kir. honvédség hadrendje békében (*Мирнодопска организација Краљевског угарског домобранства*), Magyar királyi állami nyomda, Budapest, 1914.

A m. kir. csendőrség története. Különlenyomat a Csendőrségi lapok 1933. évi 4. számából (*Повесница Краљевске угарске жандармерије. Сепарат прештампан из 4. броја Жандармеријског листа од 1933. године*), Stádium sajtóvállalat részvénytársaság, Budapest, 1933, стр. 1–23.

Magyar törvénytár-Millenniumi emlékkiadás. 1881. évi törvényczikkek (*Зборник угарских закона-миленарно издање. Закони од 1881. године*), Franklin Társulat, Budapest, 1896.

Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes (*Војни шематизам Аустројске царевине*), Aus der kaiserl. königl. Hof- und Staats-Druckerei, Wien, märz-april 1858.

Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes (*Војни шематизам Аустројске царевине*), Aus der kaiserl. königl. Hof- und Staats-Druckerei, Wien, december 1859.

Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes (*Војни шематизам Аустројске царевине*), Aus der kaiserl. königl. Hof- und Staats-Druckerei, Wien, april 1866.

Parádi József, „A magyar királyi csendőrség szervezete” (*Организација Мађарске краљевске жандармерије*), *Rendvédelmi Történeti Füzetek*, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, број 24 (2011), стр. 80–90.

Pék Edina Csilla, „A dualizmus kori Magyar Királyi Csendőrség személyi állományának képzése” (*Образовање кадрова Краљевске угарске жандармерије у периоду дуализма*), *Rendvédelem-történeti Hírlevél*, број 37–38 (2012), Szemere Bertalan

Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, стр. 222–240.

Preszly Lóránd, *A Magyar Királyi Csendőrség Története 1881–1918 (Историја Краљевске угарске жандармерије 1881–1918)*, Honvédelmi Sajtóvállalat, Budapest, 1920.

Suba János, „A magyar királyi csendőrség diszlokációja” (Размештај трупа Краљевске угарске жандармерије), Pécsi határőr tudományos közlemények, *Magyar Hadtudományi Társaság*, Pécs, Том XI (2010), стр. 327–328.

Szikinger István, „Rendvédelmi jog a dualizmus korszakában” (Правни апскети заштите јавне безбедности у периоду дуализма), *Rendvédelmi Történeti Füzetek*, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, број 26 (2012), стр. 141–157.

Zsebkönyv a Magyar Királyi Csendőrség számára (Цепна књига за угарску жандармерију), 1. годиште (1887), 10. (1896) 14. (1900), 17. (1903), 21. (1907), 23. (1909), 26. (1912), 28. (1914), 29. (1918), Franklin Társulat Nyomdája, Budapest.

*Kristian Jerić*³⁵

**GENDARMERIE IN HUNGARY UNTIL THE FIRST WORLD WAR:
TERRITORIAL ORGANIZATION, ENLISTED RANKS
AND OFFICER CORPS**

Abstract

The gendarmerie in the Austrian Empire was founded in 1850. The territorial organization of Gendarme Regiments was changed in 1854, 1858 and 1866 in accordance with the military-administrative reorganizations of the Austrian Empire. After the Austro-Hungarian Compromise, Austrian security organisations were disbanded in Hungary, but the gendarmerie was retained in Transylvania, as well as in Croatia and Slavonia. In the period from 1867 to 1876, the jurisdiction of the Vienna War Ministry was maintained, and later the Transylvanian and Croatian-Slavonian gendarmeries were subordinated to the Hungarian Ministry of Defence in personal, disciplinary and judicial matters. Due to the return to the former decentralized system of the police organization, public safety in Hungary was endangered. Despite the opposition of certain Hungarian opposition political circles, based on an agreement between Kalman Tisza's government and the Viennese court, the Hungarian Royal Gendarmerie was established in 1881. The number of gendarmerie districts, together with the Croatian-Slavonian regiment, was seven until 1907, and then nine. Most gendarmes were mobilized into the Austro-Hungarian armed forces during the Great War, while in 1919 the Hungarian Bolsheviks officially disbanded the Hungarian gendarmerie.

This paper presents the territorial organization and human resources of the gendarmerie in Hungary based on scientific literature and contemporary publications. It covers the history of the Austrian gendarmerie in Hungary from 1850 to 1876, as well as the history of the Hungarian gendarmerie from 1881 to 1914.

Keywords: Gendarmerie, Hungary, Austrian Empire, Officer Corps, human resources, territorial organisation.

35 Kristian Jerić Ph.D. Research Associate, Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Belgrade, kristianjeric@hotmail.com